

Austrijacizmi u govoru grada Sarajeva

(Nedad Memić: *Austrijacizmi u govoru grada Sarajeva*, Peter Lang, Frankfurt/M., 2006.)

Knjiga Nedada Memića *Austrijacizmi u govoru grada Sarajeva* (*Entlehnungen aus dem österreichischen Deutsch in der Stadtsprache von Sarajevo*) sastoji se od uvodnoga djela i sljedećih osam poglavlja: *Povijesni razlozi jezičnoga posuđivanja – Bosna i Hercegovina pod Austro-Ugarskom* (str. 19.–37.), *Osnovni postulati teorije jezičnih dodira* (str. 37.–55.), *Njemačko – bosansko / hrvatsko / srpski jezični dodiri* (str. 55.–69.), *Relevantna jezična obilježja njemačkoga i bosanskoga jezika* (str. 71.–111.), *Fonološka prilagodba posuđenica* (str. 108.–145.), *Morfološka prilagodba posuđenica* (str. 147.–162.), *Semantička prilagodba posuđenica* (str. 163.–201.) i *Statistička obrada jezičnoga materijala* (str. 203.–213.). U dodatku su rječnik njemačkih posuđenica u govoru Sarajeva, podijeljen u osam područja (Dodatak 1, str. 233.–337.), i abecedni popis navedenih posuđenica (Dodatak 2, str. 341.–347.).

Ovaj rad predstavlja, kako se navodi i u uvodnome djelu, prvo opsežnije istraživanje njemačkih posuđenica u govoru Sarajeva donoseći prikaz njihove prilagodbe u bosansko-her-

cegovačkome jezičnome sustavu. I u povijesnome i u jezičnome pogledu neosporno je da većina njemačkih posuđenica na ovim prostorima potječe upravo iz austrijskog njemačkog što se do sada doduše navodilo, ali se nije posebno naglašavalo. Stoga je značajno što se u ovoj knjizi njemački jezik poima kao jezik s više regionalnih i nacionalnih varijanti, te se već u samome naslovu izričito navodi austrijski njemački kao jezik davatelj. Analizom 700 natuknica i oko 1000 izraza, koliko ih rječnik u dodatku sadržava, na trima jezičnim razinama – fonološkoj, morfološkoj i semantičkoj, prikazano je u kojoj je mjeri i na kojim područjima svakodnevnoga života austrijski njemački ostavio traga u sarajevskome govoru.

Prvo poglavlje *Povijesni razlozi jezičnoga posuđivanja – Bosna i Hercegovina pod Austro-Ugarskom* sadrži kratak uvod i četiri kraća dijela. U uvodu su navedena tri razdoblja bosansko-hercegovačke povijesti do prvog svjetskog rata: prvo je razdoblje razdoblje srednjega vijeka koje traje do 1463. godine kada Bosna pada pod tursku vlast; drugo razdoblje obuhvaća više od četiri stoljeća turske vlasti, a posljednje je, i ujedno najkraće razdoblje, austro-ugarsko razdoblje od 1878. do 1918. godine. Prvi dio opisuje austrijsku politiku na Balkanu i okupaciju Bosne i Hercegovine. U drugome je dijelu prikazano uvođenje austro-ugarske uprave, pripajanje Bosne 1908. godine, te opisan politički

položaj zemlje uoči prvog svjetskog rata. Treći dio govori o gospodarskoj razvoju zemlje u sklopu Austro-ugarske Monarhije, postupnoj urbanizaciji, razvoju infrastrukture, kulture, znanosti i školstva, a dotaknuto je i jezično pitanje.

U drugome su poglavlju pod naslovom *Osnovni postulati teorije jezičnih dodira*, koje se sastoji od sedam dijelova, izloženi najvažniji pojmovi teorije jezičnih dodira (*Sprachmischung, dialektale und kulturelle Entlehnung, Zweisprachigkeit, Interferenz*). Navode se društveni čimbenici uslijed kojih dolazi do jezičnih dodira. Detaljno se razrađuje pojam jezične interferencije na trima jezičnim razinama, fonološkoj, morfološkoj i semantičkoj, a obrazlažu se i dva važna mehanizma jezičnoga dodira *Ausländerregister* (Foreigner Talk) i *Codewechsel* (*codeswitching*). Uvode se i objašnjavaju termini poput leksičkog transfera, razrađuju se dihotomije kao *Lehnwörter / Lehnprägungen, Lehnbildung / Lehnbedeutung, Lehnformung / Lehnerschöpfung, Lehnübersetzung / Lehnübertragung, Fremdwort / Lehnwort*, a navedeni su i glavni motivi leksičkoga posuđivanja. U posljednjem se dijelu raspravlja o jezičnome purizmu i (ne)prihvatanju posuđenica u standardnim jezicima.

Treće poglavlje *Njemačko – bosansko / hrvatsko / srpski jezični dodiri* obuhvaća tri dijela. Prvi dio daje povijesni pregled njemačko – bosansko /

hrvatsko / srpskih jezičnih dodira koji su započeli već u 8., a svoj vrhunac dostigli u 18. i 19. stoljeću. U drugome se dijelu spominju dosadašnja lingvistička istraživanja o ovoj tematici, dok se u trećem dijelu uspoređuje autorov korpus njemačkih posuđenica na sarajevskome području s rječnicima u djelima *Deutsches Lehngut in der kajkawisch-kroatischen Mundart von Đurđevac in Kroatien* Velimira Piškorca, *Deutsche Lehnwörter in der Stadtsprache von Zagreb* Zrinjke Glovački-Bernardi i *Germanizmi u govornom jeziku Vojvođana* Pavice Mrazović. Zanimljivo je da se u sva četiri rječnika mogu pronaći iste posuđenice, ali često u nešto izmijenjenom obliku. U đurđevčkome je primjerice posuđenica *aufenger* u Sarajevu poznata kao *ofinger*; zagrebački germanizam *krigl* u Sarajevu se izgovara *krigla*, dok se vojvođanska riječ *fajrunt* u sarajevskome govoru ostvaruje kao *fajront*.

Četvrto poglavlje *Relevantna jezična obilježja njemačkoga i bosanskoga jezika* podijeljeno je u osam dijelova. U prvome je dijelu ilustrirana pluricentričnost njemačkoga jezika. U nekim je zemljama njemačkoga govornoga jezika njemački jedini službeni jezik, u drugima je pak jedan od službenih jezika (primjerice u Švicarskoj ili Luksemburgu), dok je u Italiji njemački službeni jezik samo na području Južnoga Tirola. Drugi dio određuje sociolingvistički okvir austrijskog njemačkog jezika te njego-

vu dijalektalnu rasprostranjenost. U trećemu su dijelu obrađena fonološka obilježja austrijskog njemačkog (vokalizam, konsonantizam, suprasegmentalna obilježja, struktura sloga i fonotaktika), dok četvrti i peti dio donose glasovna i morfološka obilježja bavarsko-austrijskog. U šestome se dijelu govori o sociološkim aspektima „bosansko – hrvatsko – srpsko-ga“ jezika, a prikazane su i opće karakteristike bosanskoga jezika. Sedmi i osmi dio donose pak glasovna i morfološka obilježja bosanskoga jezika na sličan način kako je to ranije prikazano za austrijski njemački (vokalizam, konsonantizam, fonemska distribucija i fonotaktika, prozodijska obilježja) uz nešto detaljniju morfološku analizu (pregled derivacijske i fleksijske morfologije).

U petome, šestome i sedmome poglavlju autor, služeći se Filipovićem kontaktnolingvističkim metodama i pojmovima, analizira posuđenice na trima razinama: fonološkoj, morfološkoj i semantičkoj. Peto poglavlje *Fonološka prilagodba posuđenica* u pet dijelova detaljno obrađuje fonološku prilagodbu posuđenica, a predstavljena su tri procesa – potpuna, djelomična i slobodna transfonemizacija. Drugi i treći dio iscrpno obrađuju već spomenuta područja – vokalizam, konsonantizam, distribuciju fonema i fonotaktiku. Četvrti dio govori o naglascima, a peti s različitih stajališta tumači pitanje pučke etimologije.

Šesto poglavlje *Morfološka prilagodba posuđenica* bavi se morfološkim aspektima prilagodbe posuđenica. Na ovoj je razini riječ o procesima transmorfemizacije – nultoj, kompromisnoj i slobodnoj transmorfemizaciji. Prvi dio pokriva područje adaptacija posuđenica na razini derivacijske morfologije, a drugi se odnosi na fleksijsku morfologiju.

Sedmo poglavlje *Semantička prilagodba posuđenica* ima četiri dijela. Prvi se dio bavi aspektima značenja riječi (spominju se de Saussureove dihotomije i semiotički trokut Ogdena i Richardsa); drugi dio definira pojam semantičke referencije; treći dio donosi prikaz mogućih semantičkih promjena, dok četvrti dio iznosi stupnjeve semantičke adaptacije: replike s nultom ekstenzijom, suženje značenja ili specijalizacija i proširenje značenja. Svi su procesi i pojave u petome, šestome i sedmome poglavlju potkrijepljeni primjerima iz rječnika što dodatno pridonosi razumijevanju i preglednosti analize.

Osmo poglavlje *Statistička obrada jezičnoga materijala* u pet dijelova donosi statističku obradu posuđenica iz korpusa. Prvi dio pobliže objašnjava statističke postupke; drugi dio donosi sociolingvističko podrijetlo modela, dok treći, četvrti i peti dio iznose statističke podatke za fonološku, morfološku i semantičku adaptaciju. Tablični prikazi pružaju pregledan uvid u dobivene podatke. Zanimljivo je

spomenuti da od 700 analiziranih riječi čak 75% riječi pripada nestandardnome leksiku, a najveći se broj posuđenica ustalio u području *Geschäftsleben, Handwerk, Technik* (224 riječi), zatim *Haushalt und Kleidung* (185 riječi), *Menschliches Verhalten, Soziales* (123 riječi), te *Speisen und Mahlzeiten* (104 riječi).

U dodatku se nalazi iscrpan rječnik njemačkih posuđenica u sarajevskome govoru koji je, kako je već spomenuto, podijeljen u osam područja: *Speisen, Mahlzeiten* (jela i obroci), *Haushalt, Kleidung* (kućanstvo i odjeća), *Geschäftsleben, Handwerk, Technik* (poslovanje, obrtništvo, tehnika), *Verwaltung, Justiz, Gesundheitswesen, Schule, Militär* (uprava, pravosuđe, zdravstvo, školstvo, vojska), *Menschliches Verhalten, Soziales* (ljudsko ponašanje, društvene pojave), *Sport, Spiele* (sport, igre), *Sonstiges* (ostalo) te *Indeklinabilia* (nesklonjive riječi). Riječi su popraćene fonetskom transkripcijom. Pored rječnika na samome kraju rada u dodatku je i abecedni popis replika.

Kao što je vidljivo iz prikaza, riječ je o vrlo opsežnome radu koji uz detaljan povijesni i teorijski okvir i prikaz njemačkih posuđenica u govoru Sarajeva daje i iscrpan opis kako bosanskoga tako i austrijskoga jezičnoga sustava. Velika mu je vrijednost što se u istraživanju bosansko / hrvatsko / srpsko – njemačkih jezičnih dodira polazi od austrijskog njemačkog kao

jezika davatelja, a bogat rječnik vjerno ilustrira u kojim je sferama svakodnevnoga života utjecaj njemačkoga jezika najočitiiji.

Aleksandra Ščukanec